

TA'LIM PARADIGMALARI O'ZGARISHI ASOSIDA XX ASR PEDAGOGIKASIDAN XXI ASR PEDAGOGIKASIGA O'TISHNING QIYOSIY XUSUSIYATLARI

Hayitova Oydinoy Po'latbekovna

Toshkent amaliy fanlar universiteti Mustaqil tadqiqotchisi
e-mail: hayitova_o@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8553-2425

Pedagogik paradigmalar ta'lim maqsadlariga erishish jarayonida ta'lim sub'ektlari o'rtasidagi pedagogik munosabatlarning muhim xususiyatlarini ifodalovchi ta'lim jarayonining asosiy modellarini tatbiq etuvchi vosita sifatida tushuniladi. Pedagogik paradigmalar tarixiy-pedagogik taraqqiyotni tahlil qilishning samarali vositasi bo'lib, insoniyat tarixidagi turli falsafiy va pedagogik nazariyalarni, ta'lim tizimlarini vujudga keltiruvchi sabab-natija munosabatlariga chuqurroq kirib borish, ularni tizimlashtirish va ta'lim berish imkonini beradi [32]. Zamonaviy ta'lim turli yondashuvlar asosida rivojlanmoqda va quyidagi xususiyatlar bilan tavsiflanadi: insonparvarlashtirish, farqlash, diversifikatsiya, standartlashtirish, multivariantlik, ko'p darajalilik, fundamentalashtirish, kompyuterlashtirish, axborotlashtirish, individuallashtirish, uzluksizlik.

Ta'lim paradigmasi - ta'limning konseptual modeli - o'zgarishi sodir bo'lmoqda: boshqacha yondoshish, boshqacha huquq, boshqa natijalar, boshqacha munosabatlar, boshqacha pedagogik mentalitet taklif etilmoqda.

Shunday qilib, dunyoning umumiy ilmiy portretini tahlil qilish va asosiy ma'noni o'zgartirish pedagogika, ta'limni insonparvarlashtirish kategoriyalari, shuningdek professional ta'lim paradigmasidagi o'zgarishlar pedagogika asoslarini o'zgarishlarga bog'liq ekanligini aytishga imkon beradi. Biz pedagogik an'analar va innovatsion ta'lim texnologiyalariga oid ayrim jihatlar va qarashlarni ko'rib chiqdik, ular orqali, odatda, yangiliklar kiritiladi. T.I. Gromoglasova tomonidan o'tkazilgan tahlillarda (1.1-jadval) XX asr boshidan hozirgi zamon XXI asrdagi innovatsion o'zgarishlargacha bo'lgan pedagogikada ro'y bergan o'zgarishlarning asosiy yo'nalishlari ko'rsatib berilgan [119].

Jadval keltirilgan qiyosiy tahlillar jamiyatning ijtimoiy kasbiy makonning ta'lim xizmatlari iste'molchilari o'rtasida ta'lim bo'yicha o'zgaruvchan qarashlar ta'siri ostida ta'lim faoliyati qanchalik sezilarli va tubdan o'zgarganligini ko'rsatadi.

1-jadval

XX asr pedagogikasidan XXI asr pedagogikasiga o'tishning qiyosiy xususiyatlari

Ta'limda elementlarni o'zgartirish	XX asr pedagogikasi		21 asr pedagogikasi innovatsion ta'lim
	An'anaviy ta'lim	Innovatsiya elementlar aks etgan an'anaviy ta'lim	
Tarkib	aniq belgilab berilgan	ijtimoiy konstruksiyalangan	jamiyat va mehnat bozori talablari asosida loyihalangan
Texnologiya	o'qituvchi bir tomonlama faoliyatiga asoslangan bilan asosan sub'ekt-ob'ekt	shaxsga yo'naltirilgan muammoga asoslangan ta'lim, o'yin,elektron ta'lim va masofaviy ta'lim texnologiyalarining dastlabki elementlari va hokazolarning paydo bo'lishi	asosan loyiha, dasturlashtirilgan elektron ta'lim va, jamoaviy ijodiy faoliyat, raqamli robotlashtirilgan va boshqalar.

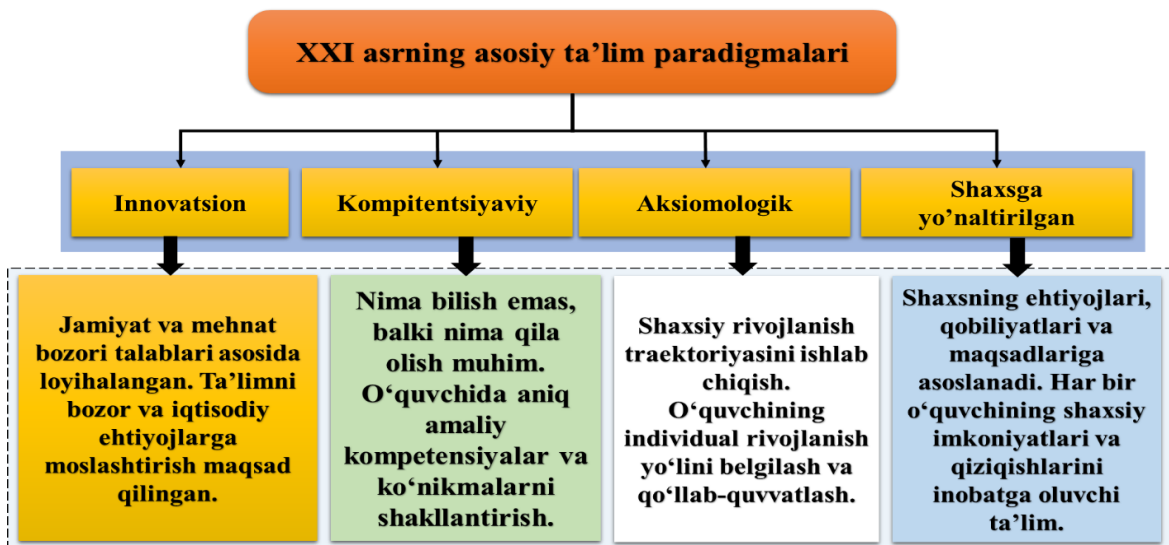
Bilimlarni yetkazish	o'qituvchi – ta'lim oluvchi	o'qituvchi-ta'lim oluvchi; ta'lim oluvchi -ta'lim oluvchi	o'qituvchi–elektron axborot ta'lim muhiti– ta'lim oluvchi –elektron axborot ta'lim muhiti –ta'lim oluvchi– elektron axborot ta'lim muhiti – o'qituvchi
Ta'lim tashkiloti kampus holati	bir bino yoki binolar majmuasida joylashgan	binoda va qisman onlayn, masofaviy ta'lim	elektron axborot ta'lim muhiti uchun asosan mobil qurilmalar orqali aloqa qilish; raqamli va elektron ta'lim platformalari

Fan-texnika yutuqlari sharoitida 21-asr pedagogikasi tez o'zgaruvchan hisoblanadi. Shuning uchun insonni ijtimoiy rollardagi o'zgarishlarga javob berishga tayyorlash samaradorligini oshirish yo'llarini qayta ko'rib chiqish dolzarbdir, bu shubhasiz uzluksiz ta'lim, ta'lim tizimining “hayot davomida ta'lim olish” faoliyat ko'rsatishi zarurligini ko'rsatadi. Fan-texnika yutuqlari sharoitida 21-asr pedagogikasi tez o'zgaruvchan hisoblanadi. Shuning uchun insonni ijtimoiy rollardagi o'zgarishlarga javob berishga tayyorlash samaradorligini oshirish yo'llarini qayta ko'rib chiqish dolzarbdir, bu shubhasiz uzluksiz ta'lim, ta'lim tizimining “hayot davomida ta'lim olish” faoliyat ko'rsatishi zarurligini ko'rsatadi.

21-asr pedagogikasida jamiyatning innovatsion tayyorgarlikka bo'lgan talablari ustun bo'lgan kasbiy tayyorgarlik sifatini ta'minlovchi asosiy vazifalar:

Ta'limda paradigma o'zgarish masalalarini ko'rib chiqish uchun ta'lim paradigmasini aniqlash ham muhimdir. Ushbu paragrafda paradigmalarni standartlar, uslubiy me'yorlar va qiymat me'zonlari sifatida ko'rib chiqsak, ijtimoiy ta'lim paradigmasi bizning mavzuimiz uchun muhimdir. Ijtimoiy ta'lim paradigmasi (P. Bourdieu, J.Kapel, L.Kros, J.Furastier va boshqalar.) inson tarbiyasida jamiyatning ustuvorligiga e'tibor qaratadi va ta'lim muhitidagi ta'lim o'zaro ta'sirlarining asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi.

Ta'lim paradigmasi model sifatida boshqariladigan va nafaqat tadqiqotni emas, balki ta'limni rivojlantirishning ushbu bosqichida amaliy muammolarni hal qilish uchun foydalaniladigan modelni aniqlaydigan nazariy va uslubiy shartlarning majmui bo'lgani uchun 21-asrda paradigma almashinuvi masalalarini ko'rib chiqishda paradigmial yondashuvdan foydalanish muhimdir. 21-asrda paradigma almashinuvi masalalarini ko'rib chiqishda asosan shaxsga yo'naltirilgan, akmeologik, innovatsion, kompetensiyaviy, qadriyatli paradigmalarni keltirishimiz joiz (1-rasm).

1-rasm. XXI asrning pedagogik paradigmalari

Akmeologiyada odam kasbiy faoliyat va o'z hayotini o'zi belgilash, o'z-o'zini rivojlantirish va ijodkorlik qobiliyati, inson hayot faoliyatida sub'ekt sifatida qarab chiqiladi. O'z-o'zini rivojlantirish va o'z-o'zini boshqarish asosida insonning yangi muvaffaqiyatlarga erishish ehtiyoji, takomillashish,

faol hayot tarafdori bo'lish, ezgu fikrlash o'z imkoniyatlariga ishonish, hayot mazmunini tushunish yotadi. Shaxsning rivojlanishi uning ona bag'ri, maktabgacha bolalik davri, boshlang'ich sinf, o'smirlik va o'spirinlik davridagi shart-sharoitlar bilan uzviy bog'liq. Ushbu davrlarda uning salomatligi qanday bo'lishi, nimalar u uchun qadrli bo'lishi, uning xususiy baholashi, insonlarga va mehnatga munosabati, hatti-harakatlari va boshqalar uning kelajakda qanday sifatda kasb egasi bo'lishini aniqlab boradi.

XULOSA

Jahon axborot tarmoqlariga asoslangan yagona global ta'lim maydoni har bir inson uchun imkon yaratadi (o'qituvchi, talaba, menejer, havaskor darajadagi foydalanuvchi va boshqalar.) dunyoning istalgan nuqtasidan umumiy bilimlar zaxirasidan ma'lumot olish. Ko'p jihatdan, bu bilimlarning tengligini amalga oshirishga yordam beradi, chunki bunday bilimlar har bir kishi uchun ochiq bo'ladi. Tarkibiy va mantiqiy sxemada 21-asr pedagogikasi paradigmalarini o'zgartirish uchun muhim bo'lgan asosiy paradigmalar ko'rsatilgan. Vaqt o'tishi bilan ta'lim paradigmalarini o'zgartirishda aniq davomiylik mavjudligi tushuniladi. Jamiyatdagi o'zgarishlar ta'lim nazariyasi va amaliyotidagi o'zgarishlarga olib keladi, lekin paradigmalar rivojlanishidagi uzluksizlik an'analar izsiz yo'qolmasligini ko'rsatadi, ta'limni rivojlantirish va pedagogikaning yangi ilmiy asoslarini joriy etish uchun mustahkam zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Кун Т., Структура научных революций. – М. : АСТ, 2009. – 320 с.
2. Степин В. С., Теоретическое знание. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 744 с.
3. Сластёнин В. А., Педагогика : учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. – М. : Академия, 2013. – 576 с.
4. Химматалиев Д. О., Касбий таълим тизимида педагог кадрлар компетентлигини ривожлантириш : монография. – Тошкент : Фан, 2018. – 184 б.
5. Қодиров Х. Ш., Педагогик маҳорат ва касбий компетентлик асослари. – Тошкент : Ўқитувчи, 2016. – 160 б.
6. Равен Дж., Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. – М. : Когито-Центр, 2002. – 396 с.
7. Bondarevskaya E. V., Humanistic paradigm of education and pedagogical culture // Russian Education & Society. – 2004. – Vol. 46, No. 6. – P. 3–17.